

DOI 10.36074/grail-of-science.01.11.2024.020

ВАРІАТИВНІСТЬ ПІДХОДІВ ДО ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Кулініч Оксана Андріївна

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри економіки та бізнесу
Державний біотехнологічний університет, Україна

Котко Яна Миколаївна

канд. екон. наук, доцент,
старший викладач кафедри економіки та бізнесу
Державний біотехнологічний університет, Україна

Андросова Тетяна Василівна

канд. екон. наук, професор,
професор кафедри економіки та бізнесу
Державний біотехнологічний університет, Україна

Пешенко Антон Андрійович

магістр факультету економічних відносин і фінансів
Державний біотехнологічний університет, Україна

Анотація. Обґрунтовано необхідність фіскального регулювання економіки України. Розкрито варіанти фіскальної політики і сутність державного регулювання соціально-економічного розвитку через бюджетно-податкові заходи. Охарактеризовано і систематизовано зміни у поглядах щодо вибору стабілізаційних заходів різних країн.

Ключові слова: фіскальна політика; державне регулювання; автоматичні стабілізатори економіки; антициклічні заходи

Постановка проблеми. Сучасна фіскальна політика покликана визначати основні напрями використання фінансових ресурсів держави, методи фінансування та основні джерела поповнення бюджету. У кожній країні фіскальна політика завжди вводиться в регулювання, як тільки країна входить у стан кризи та нестабільності. Необхідною умовою є намагання спрямовувати фіскальну політику у здоровому, а не в згубному напрямку. Будь-який уряд завжди проводить певну фіскальну політику, незалежно від того, усвідомлює він

її наслідки чи ні. Реальне питання в тому, наскільки буде ця політика конструктивною та послідовною [1].

В сучасних умовах дослідження формування фіскальної політики за різними напрямками і підходами залежно від вибору країни є дуже актуальним, оскільки для України майбутній стабільний соціально-економічний розвиток багато в чому залежить саме від засвоєння оптимально зарубіжного досвіду і урахування національних особливостей економіки.

Аналіз досліджень та публікацій. Питанням дослідження аспектів бюджетно-фінансової політики та її вдосконалення присвятили свої праці такі науковці як Геець В., Куценко Т., Кальдерон Ц., Шмідт-Хеббель К., Федорченко Д., Василевська Г., Новосад І. [4] Ібрахім М., Курмаєв П., Бакстер М. [2] та інші. Однак досвід застосування ефективного фіскального регулювання в країнах залишається недостатньо вивченим в сучасних умовах, особливо в сенсі його використання в Україні.

Виклад основного матеріалу. Потреба у розробці та систематичному проведенні фіскальної політики посилилася у другій половині ХХ ст., коли фінанси держави почали відігравати значну роль у забезпеченні стабільного економічного зростання країн. З тих часів набула потужного розвитку форма контрольованого впливу на економіку за рахунок внесення змін до обсягів видатків держави, податків та стану державного бюджету з метою впливу на реальний обсяг виробництва і зайнятість, контроль над інфляцією та прискоренням економічного зростання. Науковцями було доведено, що фіскальна політика може як позитивно і вигідно, так і негативно та болісно відбиватися на порушенні стабільності у розвитку національного господарства. Так, одним з основних чинників в Україні, що стримував довгий час зростання виробничої активності за умов переходу від командно-адміністративної системи на ринкові відносини визначають нераціональну фіскальну політику. Податковий тягар, який встановила держава, був явно надмірним і не дозволяв виробничим структурам вести нормальну економічну діяльність. Такий фіскальний прес спричинив цілу низку негативних явищ (рис. 1).

В сучасному світі фіскальна політика як засіб бюджетно-фінансового контролю економічного розвитку реалізується на основі використання потужного впливу оподаткування та витрат держави. Таким чином, в економіці виділяють два типи фіскальної політики: дискреційну та автоматичну (недискреційну). Як дискреційна, так і автоматична фіскальна політика займають важливе місце серед заходів стабілізації економіки, проте ні одна, ні інша не може вирішити всі питання щодо економічних негараздів [7].

Дискреційна політика – це усвідомлене регулювання податків й урядових державних витрат для досягнення мети змінити реальний обсяг національного виробництва і зайнятість, контролювати інфляцію та прискорення економічного зростання, тобто це урядові заходи, впроваджені для стабільного рівня і сталого ефективного функціонування національного господарства. Вона полягає в свідомому втручанні держави у податкову систему (зміна податкової структури, податкових ставок) та державних видатків [6].

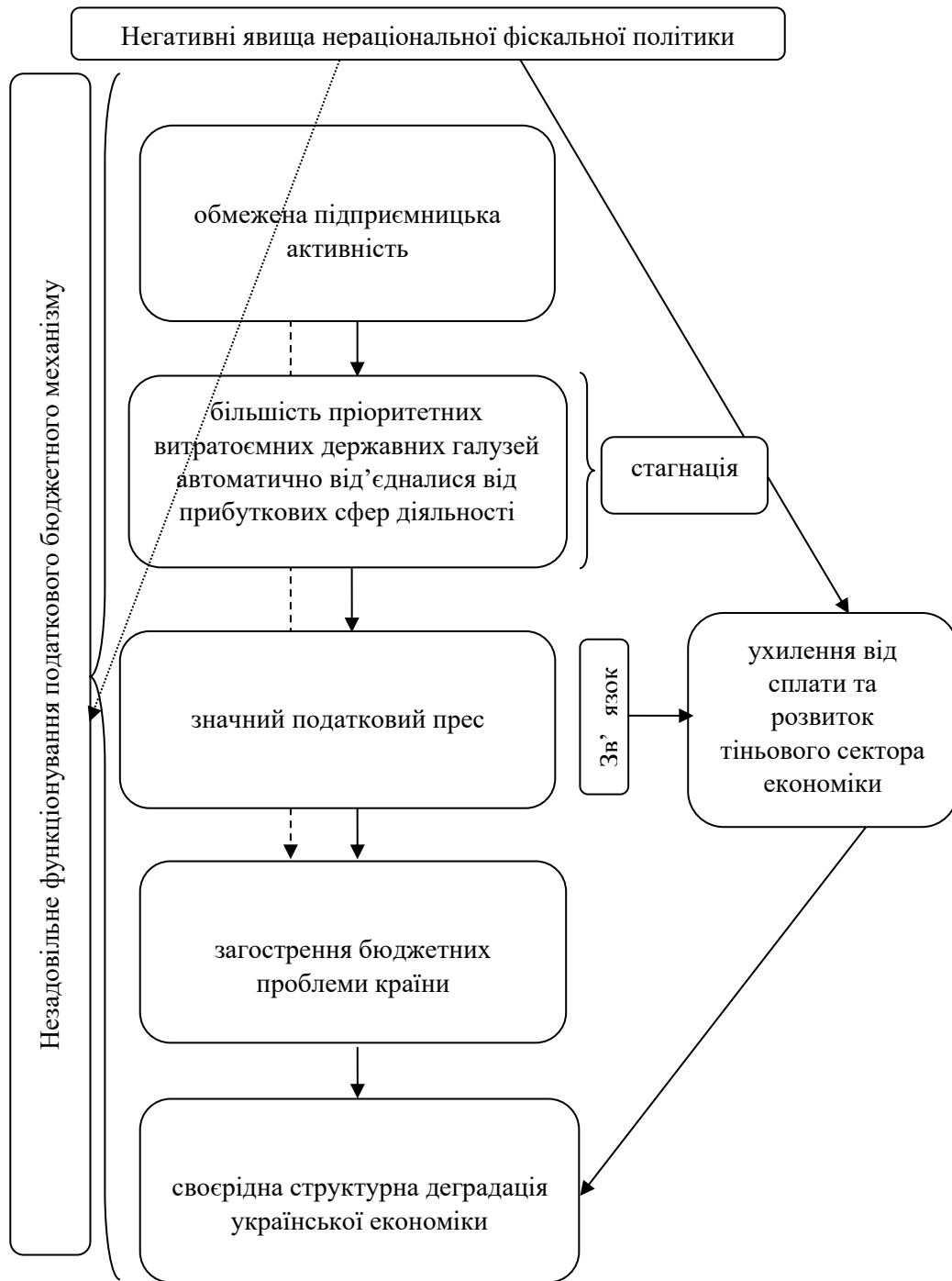

Рис. 1. Наслідки нераціональної фіскальної політики України
Джерело: розробка авторів на основі [4]

Недискреційна фіскальна політика – це автоматична зміна величини державних видатків, податків та сальдо державного бюджету внаслідок циклічних коливань сукупного доходу. Вона проявляється в автоматично діючих нормах. Ця форма бюджетно-фінансової політики реалізується за допомогою "вбудованих стабілізаторів", які відносять систему до прогресивного оподаткування сфери соціальної допомоги (рис. 2) [6].

Рис. 2. Вбудовані підтримуючі економічну стабільність стабілізатори, що спрацьовують на основі саморегуляції
Джерело: розроблено авторами на основі [6]

Недискреційне фіскальне регулювання базується на автоматичному зростанні чистих надходжень податків до держбюджету в умовах, коли ВВП зростає, що стабілізує вплив на національну економіку.

Залежно від цілей фіскальна політика може мати стимулюючий або стримуючий характер. Стимулююча фіскальна політика покликана розширити сукупний попит і передбачає зниження податків та зростання витрат держави. В результаті впровадження і реалізації такої політики виникає дефіцит бюджету. Фіскальна політика, що має стримуючий ефект, зорієнтована на вузький фокус сукупного попиту, прогнозує, що податки збільшаться, а скорочення державних витрат буде супроводжуватися зменшенням дефіциту бюджету або появою бюджетних надлишків. Незважаючи на думку, що фіскальна політика – це дієвий інструмент держрегулювання економіки ринкового типу, для неї характерні деякі недоліки, що знижують її ефективність. Так, існує наукове бачення ефективності фіскальної політики лише у короткостроковому періоді. Спостерігається певне виникнення протиріччя між напрямками податкових змін і урядовими витратами, що здійснюються з метою досягнення макроекономічної стабільності, та іншими завданнями, які є у суспільстві (кошти на оборону, екологію, соціальні проблеми) [10].

Починаючи з кінця ХХ століття і донині, частота світових криз, що набувають все більш глобального характеру, збільшилася і, враховуючи також те, що причини їх виникнення кардинально відмінні, уряди країн останніми роками перебувають у постійному процесі пошуку та вибору інструментів протидії кризам. Науковцями-економістами доведено, що жодна криза, яка

виникала у світовій економіці, не повторювала характеристик попередніх криз, а також і те, що інструменти, які застосовуються в процесі протидії одній кризі та виведенню економіки з рецесії, непридатні або неефективні у разі наступних криз.

У ситуації, що склалася, перед урядами країн світу постало складне завдання своєчасного реагування на повторювані екзогенні шоки різного генезису, а також вибору типу політики в періоди циклічних коливань ділової активності.

На сучасному етапі науковці дійшли висновку, що державна політика та інші події впливають на економіку на різних тимчасових межах (табл.1.).

Таблиця 1

Основні наукові підходи до фіскальної політики країн

<i>Представники</i>	<i>Опис підходу</i>
<i>Бакстер М., Кінг Р.</i>	постійні зміни у державних закупівлях мають сильний вплив на економіку. Якщо дані коливання фінансуються за допомогою одноразового оподаткування, то можливий мультиплікативний ефект, що перевищить одиницю як в короткостроковій, так і довгостроковій перспективах. Якщо дані коливання фінансуються за рахунок податків на доходи, обсяг виробництва знижуватиметься.
<i>Бланшар О., Перотті Р.</i>	збільшення державних витрат позитивно впливає на обсяг виробництва, тоді як збільшення податків надає негативний вплив на обсяг виробництва. Поєднання обох інструментів при виборі державної політики однаково негативно впливає на інвестиції
<i>Фатас А., Міхов І.</i>	після збільшення державних витрат приходить сильне та стійке зростання споживання та зайнятості, а мультиплікативний ефект стимулюючої фіскальної політики має значення більше одиниці
<i>Мацек Р., Янку Ю.</i>	існує взаємозв'язок між фіскальною політикою та розвиненістю інститутів. У разі збільшення державних витрат спостерігається економічне зростання у країнах з нижчою фіскальною прозорістю та економічний спад у країнах з більш високою фіскальною прозорістю. У разі збільшення оподаткування спостерігається економічний спад у країнах із менш розвиненими інститутами та економічне зростання у країнах із більш розвиненими інститутами [1]
<i>Гевін М., Перотті Р.</i>	у країнах Латинської Америки фіскальна політика має тенденцію бути проциклічною, тоді як у промислово розвинених країнах вона носить особливо антициклічний характер. Цей факт пов'язали із політичними спотвореннями, тимчасовими лагами та складністю у доступі до екстрених кредитів у періоди криз.
<i>Камінський Р., Рейнхардт К., Вег С.</i>	розширили список країн з проциклічною фіскальною політикою для більшості країн, в тому числі і для країн, що розвиваються із середнім та високим рівнем доходу. На їхню думку, макроекономічна політика в країнах ОЕСР спрямована на стабілізацію коливань економічних циклів, а в країнах, що розвиваються, – посилює коливання, «перетворюючи сонячні дні на пекло, а дощові – на проливні зливи» (феномен "when-it-rains-it- pours")

Продовження табл. 1

<i>Представники</i>	<i>Опис підходу</i>
<i>Ілжецький Є., Вег С.</i>	знайшли незаперечні докази про проциклічність фіскальної політики в країнах, що розвиваються, через слабкість автоматичних стабілізаторів, нездатність отримати зовнішнє фінансування державного бюджету під час спадів, надмірного витрачання коштів у період зростання.
<i>Дю Плессі С., Сміт Б., Стурценеггер Ф.</i>	виявили проциклічність фіскальної та контрциклічність монетарної політики у південноафриканській економіці. Побудовані ними моделі передбачали незначний дестабілізуючий вплив фіскальної політики та стабілізуючий вплив монетарної політики на реальний обсяг виробництва

Джерело: розроблено авторами на базі [1, 2, 3, 5, 8, 9]

Дані судження знаходять відображення у різних дослідженнях макроекономічної політики і зачіпають як короткостроковий період (ділові цикли та стабілізаційну політику), так і довгостроковий (економічне зростання, природний рівень безробіття, інфляцію, наслідки державного боргу)

Якщо узагальнити вище представлені дослідження, можна дійти висновку, що у розвинених країнах переважно застосовується контрциклічна політика, націлена на згладжування і пом'якшення циклічних коливань, тоді, як у країнах, що розвиваються, часто застосовується проциклічна політика, яка посилює циклічні коливання економіки і призводить до підвищення мінливості економічних змінних, особливо у період рецесії. Контрциклічна політика стала популярною після приходу в економічну науку кейнсіанців, і з того часу розширювальна політика використовується в період спаду, а рестриктивна – в період підйому.

Висновки. Вищеописані моделі політики застосовуються в багатьох країнах світу як логічна реакція уряду на циклічні коливання в економіці. Впровадження проциклічної політики, яка передбачає обмежувальну політику під час спадів, і розширювальну – під час піку, переважно піддається критиці з боку сучасних вчених, проте дослідження показують, що їх досить широко застосовують в країнах, що розвиваються. Для країн з ринками, що формуються та держав, що розвиваються, пріоритетними вважаються завдання збільшення доходів для фінансування витрат на людський та фізичний капітал, а також на соціальне забезпечення.

В країнах з розвинутою економікою фіскальну політику підтримують у стані постійного оновлення й адаптації до модернізаційних перетворень інституційного середовища фіскальної системи та гнучкості щодо реакції на внутрішні і зовнішні чинники.

Для всіх країн актуальна необхідність сприяння економічному зростанню та недопущенню надмірної нерівності.

Під час проведення фіскальної політики в Україні державний наголос може робитися або на маневрування витратами, або на зміну податків. Вибір інструментарію фіскального політичного регулювання прямо пропорційний загальній урядовій стратегії. Якщо це “ліберальний” курс, який будується на розширеному втручанні держави в регулювання транзитивної економіки, то акцент зміщується в бік урядових витрат; якщо буде проводиться “консервативна” політика, зорієнтована на обмеженні державного впливу й

створенні суто ринкового механізму, то з метою стабілізації економіки більш загально повинні використовуватися податкові зміни.

Погоджуємось з думкою Слатвинської М., що “важливою умовою, яка визначає ефективність фіскальної політики є врахування у заходах держави специфічних особливостей кожної країни, що вимагає від держав творчого підходу до визначення інструментів і методів фіскальної політики при застосуванні різноманітних її типів, видів і моделей в залежності від конкретних умов та фаз циклу, в якій перебуває економіка” [11]. В межах даного дослідження залишаються відкритими питання для подальшої аналітичної роботи з вивчення практичного досвіду вибору країнами тих чи інших інструментів залежно від стану коливань в економіці.

Список використаних джерел:

- [1] Андросова Т.В., Кулініч О.А. (2024) *Інститути інноваційного розвитку як чинник конкурентних переваг країни*. Бізнес Інформ. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-1-56-62>
- [2] Бакстер М., Кінг Р. (1993) *Фіскальна політика в умовах загальної рівноваги*. The American Economic Review
- [3] Бланшар О., Перотті Р. (2002) *Емпірична характеристика динамічних ефектів змін державних витрат та податків на випуск*. Щоквартальний журнал економіки
- [4] Василевська Г., Новосад І. (2021) *Особливості взаємовпливу складових фіскального простору України*. Світ фінансів.
- [5] Гевін М., Перотті Р. (1997) *Фіскальна політика в Латинській Америці*. NBER Macro Economics Annual
- [6] Затонацька Т. Г., Ткаченко О. Є. (2016) *Теоретична сутність та особливості формування фіскального простору*. Наукові записки Національного університету «Острозька академія».
- [7] Ілюшик О. М., Піщанська М. О. (2018) *Аналіз побудови податкових систем у зарубіжних країнах та в Україні*. Науковий Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. URL: <https://dSPACE.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/478/1/20.pdf>
- [8] Камінський Г., Рейнхардт К., Бер С. (2004) *Коли йде дощ, він ллє: проциклічні потоки капіталу та макроекономічна політика*. NBER Macro Economics Annual
- [9] Kose M. A., Sugawara N., Terrones M. E. *Global Recessions*. SSRN Electronic Journal. 2020. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3535972> (date of access: 01.10.2024).
- [10] Мацек Р., Янку Ю. (2015) *Вплив податково-бюджетної політики щодо економічного зростання залежно від інституційних умов*. Acta Académica karviniensia
- [11] Слатвинська М. (2019) *Фіскальна політика як інструмент державного регулювання* URL: https://eujem.cz/wp-content/uploads/2019/eujem_2019_5_1/43.pdf

VARIABILITY OF APPROACHES TO FISCAL POLICY IN FOREIGN COUNTRIES

SCIENTIFIC RESEARCH GROUP:

Oksana Kulinich

Ph.D in Economic sciences, Associate professor,

Associate professor of the Department of Economics and Business

State Biotechnological University, Ukraine

Yana Kotko

Ph.D in Economic sciences, Associate professor,
senior teacher of the Department of Economics and Business
State Biotechnological University, Ukraine

Tatyana Androsova

PhD in Economics sciences, Professor,
Professor of the Department of Economics and Business
State Biotechnological University, Ukraine

Anton Peshenko

Master of the Faculty of Economic Relations and Finance
State Biotechnological University, Ukraine

Summary. *The need for fiscal regulation of Ukraine's economy is substantiated. Variants of fiscal policy and the essence of state regulation of socio-economic development through budgetary and tax measures are revealed. Changes in views regarding the choice of stabilization measures of different countries are characterized and systematized.*

Keywords: *fiscal policy; state regulation; automatic stabilizers of the economy; countercyclical measures*